

Műhely

Serdülőkkel a TÜKÖR-ben, az ÖSVÉNY-en és a LÉTRÁ-n

Három klubot szerveztünk Csepelen, olyan 14-16 éves fiúknak és lányoknak, akiket a szakirodalom veszélyeztetetteknek vagy kudarcosoknak nevez. Azok a serdülők, akikkel találkoztam, leginkább éhesek voltak. A szó szoros értelmében éhesek a kenyérre; „Otthon üres a hűtő”, „Hanem kapok reggel kajára pénzt, nem megyek iskolába”, „A gyomrunkon keresztül lehetne még jobban megfogni bennünket” mondták. De éhesek a jó szóra is: „Itt rendesek hozzám, mindenről tudunk beszélgetni”, és „Megkönnyebbülök, mindig valakivel elbeszélgetek pl. arról, mi bánt, vagy mit kéne tenni”. Éhesek az elfogadó-meleg érzelmi légkörre a kortársi kapcsolatok viszonylatában is, „Jó ide lejönni, mintha a családtagjaimhoz mennék”.

Ezeket a preventív céllal működő klubokat, a társadalom elemi szükségletei hívták életre, egyfajta lehetőségként a Csepelen élő fiatalok számára. A klubforma, a játékos személyiségfejlesztésen keresztül, pozitív önerősítést és közösségi támaszt nyújthat a deviáns viselkedési formák terjedő negatív befolyásoló tényezői (kábitószer, alkohol, öngyilkosság, bűnözés, stb.) ellen.

Bárki jöhetett, akár a Nevelési Tanácsadó családgondozói és pszichológusai személyes hívására, akár az e célra szerkesztett kérdőíves „információ-elhíntés” nyomán a Dolgozók Általános Iskolájának tanulói közül, akár a szórólapjainkat kézhez vevők a Csepeli Jóléti-szolgálat Alapítvány Drogellenes buliján résztvevők közül. Úgy gondolom, azok a serdülők jöttek és maradtak a klubok tagjai, akik erre voltak éhesek, akik talán a jövőben önszerveződő klubok segítőivé válhatnak.

Összevetve a kérdőívekre adott válaszaikat, őket is a kamaszok mindenkori problémái foglalkoztatják, elsősorban a kortárskapcsolatok és a családról való leválás. Saját kapcsolati problémáikról, jövőjükéről beszélgetnének, elsősorban kortársaikkal, és meglepően sokan „olyan felnőttel, aki megértő”, legkevésbé szívesen pedig tanáraikkal (az általános iskolából kibukott tanulók). Szabadidejükben sokan unatkoznak, csavarognak, alszanak. A klub legnagyobb vonzerejének az ismerkedést, a kortárskapcsolatot és a zenehallgatást tekintik. Olyan „csoportban, ahol mindenki jól érzi magát” szeretnének együtt lenni. Ezeket az igényeket egybevetve készítettük el programunkat.

Milyen módszerekkel kísérleteztünk? A kisgyermek számára legfontosabb a játék. Együtt játszani vele felnőttként kevesen tudunk, elhessegetjük, kezdeményezései elől kitérünk. A tanítók, tanárok pedig – tisztelet a kivételnek – végleg kiszorítják a gyermek életéből a játékot. Mire felnövünk, hajdani önmagunkat és a világot megismerő játékoságunkból mi marad: a szerencsejátékok bűvölete, a teljesítmény - ösztönözte sportjátékok iránti rajongás, a „háborúsdí” véresen komoly hevülete, bár némi tehetséggel párosulva játszunk színpadon és hangszeren is.

Nem tudom leírni az arcukat, talán leginkább a fintor voltjellemző a gyerekek reagálására a kezdet kezdetén; játszani „ciki, dedós, unalmas, hülyeség!” Számukra egy klub egyenlő volt a disco, a tánc, a zene, a szerencsejátékok turmixával.

Novákné Dénes Júliával a Tükör és Létra csoportban, valamint Kovács Gergellyel az Ösvény csoportban céltudatosan olyan nevelési és szocializációs folyamatba vontuk be őket,

amely szabadidős tevékenység keretében valósult meg. Olyan csoportos önismereti játékokat és strukturált gyakorlatokat válogattunk ki a szakirodalomból, melyeken keresztül pozitív élményeik lehetnek önmagukról és egymásról személyiségfejlődésüknek ebben a kritikus életszakaszában.

Inspiráló lehetőséget teremtettünk a játékra, hogy az ebből fakadó élményt segítségül hívhassuk pedagógiai munkánkban. A játék lenyűgöz és elvarázsol: feszültség és egyensúly, ellentét, változatosság, kötöttség, lazítás, feloldódás együtt van meg benne. Huizinga szavaival „örömszerző” jellege van, kielégülés magában a tevékenységben. Erre hagyatkozni a személyiség fejlesztésben, a szocializáció korrekciójában nem lebecsülendő dolog!

Ezek az éhes kamaszok találkozásról találkozásra egyre jobban ráéreztek a játék ízére. Voltak játékötleitek, azzal léptek be. „Ma mit játszottok?”, voltak olyan kedvelt játékok, amit újra játszottunk, mert ők kérték. Természetesen, voltak kevésbé játékos serdülők is közöttük, akik húzódoztak, próbáltak kiszállni, sőt „elrontani” a többiek játékát. Ezért az előre elkészített programvázlatunk csak irányadó volt, minden alkalommal az adott csoportösszetétel, a résztvevők váratlan szükségletei, kérései, kedvük, módosító ötleteik, stb. mind alkalmazkodásra készítettek bennünket. Ugyancsak szükségünk volt minden foglalkozás után feljegyzéseket készíteni a tényleges játékokról, élményekről, reagálásokról, hogy a következő alkalom megtervezéséhez mindezt figyelembe vehessük. Játékainkat adott esetben videokamerával rögzítettük, így a csoport résztvevőivel rekonstruálni, elemezni tudtuk, valamint a szupervízió alkalmával is felhasználhattuk, melyben tapasztalataival segítségünkre volt Kardos Ferenc, aki korábban már vezetett önismereti klubot. Az ismerkedés szakasza (5-6 alkalom) alatt megváltozott a játékoz való diszharmonikus hozzáállásuk. Az önismereti játékok önmagukban is hatnak, mivel fejlesztik a kommunikációs, a kontaktusteremtő és a kapcsolattartási készséget, valamint erősítik a csoportkohéziót; bizalomra, elfogadásra, együttműködésre ösztönző játékok. A vezetők szerepe elsősorban az ösztönzés, a játékba való bevonás a játék instrukciójának megfelelő átadásával. A serdülő csoporttagok egymás között játszottak. Néha a verbális csoport-játékoknál (pl. interjú vagy telefonos játék) „kiprovokáltak” részvételünket. A nonverbális játékok esetében helyzettől függően zavaró, de feloldó hatású is lehet, ha velük játszunk. A felkészült vezetők igazi személyes felelőssége az, hogy milyen mélységig viszik tovább a játék által átélt élményt, olykor katarzist.

Minden csoport két fő periódust élt át. Az elsőben a csoport tagjai önmaguk és egymás megismerésén, elfogadásán keresztül közösséggé fejlődhetnek. Sohasem lettek azonban zárt csoportok, hanem olyanok, ahol „mindenki jól érzi magát”, ha csak egyetlen alkalomra jön is el, kíváncsiságból, valamelyik klubtag hívására. A kezdetben egymásra alig figyelő, személytelenül bemutatkozó serdülők megpróbálták érzelmeiket ütköztetni, tükrözni, egyre személyesebbé váltak, egyre szívesebben végeztek egyéb közös tevékenységet (rajzolás, festés, agyagozás stb.), kimondták egymással kapcsolatos érzéseiket, elfogadták a közös szabályokat, és a játékokban kezdeményezőbbekké váltak. A kritikát felnőttől még nehezen viselték, amikor egymástól már kezdték elfogadni. Ezt a folyamatot egy átvezető, feldolgozó szakasz zárta.

A második periódusban a klubjellegét hangsúlyoztuk, a „nyitást”, hogy ismerjenek meg más lehetőségeket, éhségükre nem lehet mindig kenyeret enni vagy „turmixot” inni. A Tükör és az Ösvény klub tagjait együtt vittük kirándulni. A Létra és a Tükör tagjaival közös színházlátogatáson voltunk. Így a klubok közötti átjárhatóság és a „saját” klub összetartó élményét egyszerre élvezhették. Ez a periódus teljes mértékben csak a Tükör klub esetében volt végigvihető, amelynek a Nevelési Tanácsadó adott védettebb otthont, így vendégeket csak ők fogadtak. Ennek során lehetőségük nyílt más értékeket, ill. modellértékű személeket

képviselő felnőttekkel való találkozásokra (lelkész, pszichológus, szociális munkás, orvostanhallgatók, Rendőr Akadémia hallgatói, tűzzománc készítéséhez értő pedagógus, színésznő, animátorok, és egy asztrológiával is foglalkozó kollégánk). Valamennyi alkalommal aktív partnerek voltak a különböző témájú beszélgetésekben. Ekkorra képesek voltak saját érzéseiket, vállalni, véleményüket mások előtt képviselni, ill. elfogadni a felnőttekét is. A szinte ugyanakkor induló Létra, mintegy kontrollcsoportként, egy művelődési házban kapott lehetőséget a Tüköréhez hasonló program megvalósítására, de nekik a nyitottsággal szemben a zártabb csoportért, a közösségért kellett megküzdeniük, és kevésbé érezhették saját klubjuknak a műiden otthonosságot nélkülöző hatalmas termet. Az Ösvény fél évvel később indult, így nem vihetett végig olyan gazdag programot, mint az ugyanott és ugyanolyan körülmények között működő Tükör klub, ahol más játékokat használtunk. A klubokban igyekeztünk az ünnepek (karácsony, farsang, születésnap stb.) alkalmával a jelentős és különös események szerepét is hangsúlyossá tenni.

A zenehallgatást a Tükör és Ösvény klub esetében minden alkalommal „kísérő” jelenségként: gyülekezés és elválás alatt, egyes nonverbális játékok, kreatív tevékenységek mellett, és ünnepi alkalmainkon, amikor táncoltak. így elfogadható lett számukra a csönd is. A zenét mindig ők választották ki, gyakran hoztak is magukkal, melyeket egymástól elfogadtak. A Létra klub esetében, a zene fontossága számukra annak hiányában volt érzékelhető.

Összefoglalva a klubok látogatottságát, jóval több gyerek fordult meg egy-egy klubban, mint ahányan rendszeresen jöttek, a hetente egy-egy alkalommal két órát felölelő

foglalkozásokra. Pedagógiai foglalkozásnak számítottuk, ha egy serdülő legalább öt alkalommal részt vett benne. Eszerint a Tükör klubba járó 19 serdülő közül 12, az Ösvény klubba járó 17 közül 9, a Létra klubba járó 25 közül pedig 15 klubtagunk volt.

A preventív klubok műhelymunkáját folytatni kívánjuk, tapasztalataink összegzéseként szeretnék idézni a Tükör klub tagjainak kérdéseinkre adott válaszaiból:

Mit jelent a klub neked? – „Önbizalmat adott”, „Könnyebben tudok kapcsolatot teremteni”, „Kikapcsolódást”, „Itt megkönnyebbülök”.

Miért jöttél rendszeresen? – „Hiányzik a társaság”, „Jó és érdekes programok vannak”, „Rendesek velem”, „Tudnak beszélgetni velem”.

Volt-e hatással rád, változtál-e, mire volt jó neked? – „Elkezdtem komolyodni”, „Van célom, amit el akarok érni”, „Otthon nem vagyok nyugtalan, és nem unatkozom”, „Másabbnak érzem magam”.

Mit rejt a cím? A szimbólum eredeti értelmében kerestünk közös tárgyasítható jelképeket, a klubhoz tartozás tudatosítására, ahogy a régi görögöknél szokásban volt, hogy a barátok, üzletfelek kettőtörtek egy cseréptáblát (gyűrűt, vagy pénzdarabot), és a két darab volt összetartozásuk jelképe.

A tükördarabokat jól használhatták jelvény, plakát, meghívó, dekoráció készítésénél. „Mint a nap és a hold, mint a víz és az arany, légy világos és fényes, s azt tükrözd vissza, ami a szívedben van” – festették fel a teremben lógó tükörrre.

Az ösvény keskeny, kitaposott gyalogút, a térben és időben zajló folyamatjelképe. Ha veszünk egy Y alakú faágat, a választat, hármas utat tárgyasíthatjuk, és egyben kiemeltük a név egyik betűjét. A hétfokú létra az ég és a föld összekötője, a testi-lelki felemelkedés lehetőségét nyújtja. Szórólapjukon József Attilától idéztük „A hetedik te magad légy!” A létrát installációként is használtuk.

Rendkívül jó érzés volt számomra látni a serdülőket, ahogy benéznek a Tükörbe, és önmagukat látni velük együtt. Ez a tükör nem csak jelképesen, hanem valóságosan pozitív élményt jelent valamennyiünknek. Az Ösvényen még tovább kell mennünk, így a nyári szünet után visszavárjuk a klubtagokat. A Létrára nem volt könnyű felmászni a klubtagoknak, de bízom benne, hogy képesek lejönni is. Várakozással készülök az újabb klubtagok fogadására. Az érdeklődő Olvasót, aki ezúton betekinthezett műhelymunkánkba, szintén biztatni szeretném a serdülőkkel való törődésre, foglalkozásra preventív klubok formájában.

IRODALOM

- Bagdy E. –Telkes J.: Személyiségfejlesztés az iskolában.
- Benedek L. Játék és pszichoterápia. Mpt Animula Egyesület, Budapest, 1992.
- Huizinga J.: Homo Ludens.
- Kalamár H.: Kreativitás- és kommunikációfejlesztés serdülők önismereti csoportjában. Iskolapszichológiai Füzetek, Budapest.
- Kardos F.: Hiányzó láncszemek a gyermekvédelemben.
- Rudas J.: Delfi örökösei.
- Vekerdi T.: A kamaszkor körül.

Szita Judit